

Mandat for ekspertgruppe – unge som etterlates i utlandet mot sin vilje

Bakgrunn

Noen barn og unge med bakgrunn fra enkelte land¹ blir etterlatt i utlandet mot sin vilje. Noen sendes til institusjoner og skoler, der det er avdekket alvorlige menneskerettighetsbrudd, voldsbruk og nedverdiggende behandling. Dette kan være ufrivillige opphold av ulik varighet. Det er familien som sender sine barn/unge på slike opphold, og målet er at de unge skal komme nærmere foreldrenes kultur og tradisjoner, samt å korrigere det som oppleves som uønsket adferd. Denne formen for oppdragelse av barn og unge er uttrykk for såkalt *negativ sosial kontroll*. Definisjonen på negativ sosial kontroll er *ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.*

Det er planlagt og iverksatt en rekke tiltak for å forebygge at barn og unge sendes på slike ufrivillige opphold. Regjeringen la i 2017 frem handlingsplanen mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse *Retten til å bestemme over eget liv – (2017—2020)*, som inneholder flere forebyggende tiltak. I møter mellom flere statsråder med ansvar for de relevante sektorene og velferdstjenestene i 2017 og 2018, ble det besluttet ytterligere tiltak rettet mot forebygging og oppfølging av barn og unge som sendes på ufrivillig opphold til utlandet. Som en del av dette ble det identifisert et behov for å undersøke hvordan denne gruppen blir fulgt opp av tjenesteapparatet. Det ble besluttet at det skulle gis *"oppdrag om en gjennomgang av enkeltsaker til en fylkesmann eller lignende med ekspertkompetanse. Mandatet kan omfatte å undersøke hvordan ungdommene har blitt fulgt opp når de kom hjem til Norge, samt å gjennomgå saker for søke å avdekke hvor det har sviktet"*.

Behovet for å sikre oppfølging av unge som kommer hjem etter ufrivillige opphold i utlandet er også omtalt i Regjeringens integreringsstrategi "Integrering gjennom kunnskap" (2019-2022). Det fremgår her at oppfølgingen etter hjemkomst ikke er god nok. Som følge av dette vil Regjeringen "foreta en gjennomgang av hvordan disse er blitt fulgt opp ved hjemkomst til Norge. På dette grunnlaget vil regjeringen vurdere tiltak slik at denne gruppen ivaretas og følges opp på en god måte".

Høsten 2018 inngikk Kunnskapsdepartementet en avtale med Oslo Economics om en kartlegging av omfanget av etterlatte barn og ungdommer, samt analyse av kommunenes håndtering av disse sakene. Spørsmål som skal belyses her:

- Hvor mange etterlatte barn og ungdommer kjenner kommunen til
- Hva kjennetegner disse sakene
- Hvordan er samarbeidet mellom kommunen og andre sektorer i disse saken, med særlig vekt på barnehage og skole
- Hvordan vurderer kommunene utfordringer knyttet til håndtering av disse sakene

Det er etablert en referansegruppe for oppdraget hvor personer fra Barne- og likestillingsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Bufdir/det nasjonale Kompetanseteamet (mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse) og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet inngår. Oslo Economics skal levere sin rapport innen utløpet av november 2019.

¹ Integrerings- og mangfoldsdirektoratets rapport om de fire Integreringsrådgivernes arbeid i 2017, viser at av totalt 65 saker om etterlatte hadde 22 personer somalisk bakgrunn, 14 personer hadde irakisk bakgrunn, mens syv personer hadde syrisk bakgrunn. De resterende sakene om ufrivillig etterlatte fordelte seg på personer med bakgrunn fra Ghana, Kenya, Iran, Tyrkia, Togo, Afghanistan og Jordan. Halvparten av sakene om etterlatte, gjaldt barn og unge under 18 år.

Ekspertgruppens organisering og oppgaver

Det nedsettes også en egen ekspertgruppe for å gjennomgå enkeltsaker av barn/unge som er sendt til utlandet på ufrivillige opphold. Ekspertgruppen skal utgå fra eksisterende miljøer med fagkompetanse på området, og om mulig hente synergier fra referansegruppen til oppdraget som er gitt Oslo Economics.

Ekspertgruppen skal undersøke inntil 10 enkeltsaker hvor personer har vært etterlatt i utlandet mot sin vilje, for særlig å få frem perspektivet til de som har vært utsatt. Hensikten med ekspertgruppen er å

- belyse om utsendelsen av den unge kunne vært forhindret
- belyse hvordan hjemvendte har blitt møtt og ivaretatt av hjelpeapparatet (før utreise og etter hjemkomst).
- avdekke hvorvidt, og hvordan det har forekommet svikt i det offentlige tjenesteapparatets håndtering av sakene, før utsendelse og etter hjemkomst.
- gi anbefalinger - om mulig - som kan bidra til at fremtidige tilfeller forebygges og forhindres

Med hjelpeapparatet menes hele det offentlige tjenestetilbudet som kan ha hatt kontakt med disse personene, både innenfor skole- og utdanningssektoren, barne- og familievern, helse- og omsorgstjeneste, politi og sosiale tjenester. Erfaringer og vurderinger fra minoritetsrådgivere ved aktuelle skoler, integreringsrådgivere ved utenriksstasjonene og det nasjonale Kompetanseteamet bør inngå i kunnskapsgrunnlaget.

Innhenting av informasjon kan skje gjennom undersøkelse av skriftlige kilder, samt intervjuer med nøkkelkompetanse i ulike hjelpetjenester jf. over og intervjuer med målgruppen (personer som har etterlatt i utlandet mot sin vilje). Utenriksdepartementet vil formidle kontakt med relevante personer som utenriksrådgiveren har kjennskap. Ekspertgruppen står i det øvrige fritt til å selv velge arbeidsformer og informanter til sitt arbeid.

Ekspertgruppen skal bidra med en person til referansegruppen for oppdraget som er gitt Oslo Economics, og se hen til de vurderinger og funn som fremkommer fra dette prosjektet. Ekspertgruppen bør også se hen til internasjonale initiativ som berører ulike deler av samme tematikk.

Tidsavgrensing og rapport – personvern og taushetsplikt

Ekspertgruppen skal levere en rapport innen utløpet av 2019.

Rapporten skal oppsummere funn og erfaringer fra sakene som gruppen har gjennomgått, og eventuelt også anbefale hvordan tjenestene bedre kan arbeide for å forebygge og forhindre negativ sosial kontroll.

Ekspertgruppens arbeid skal skje innenfor de rammer som følger av gjeldende rett. Dette innebærer blant annet at der hvor opplysninger er underlagt taushetsplikt etter forvaltningsloven, tjenestelovgivningen eller annet relevant lov- eller forskriftsverk, så vil disse bare kunne utleveres i den utstrekning den opplysningene gjelder samtykker til slik utlevering. Ekspertgruppen kan etter samtykke fra informanter innhente informasjon fra foreldre, pårørende eller slektninger, men skal ikke be om eller motta kopi av taushetsbelagte opplysninger, som journalutskrifter e.l., fra disse.

I ekspertgruppens rapport skal individualiserende kjennetegn utelates slik at informantens identitet ikke blir kjent. Dette gjelder både overfor personer som selv har vært utsatt for denne type negativ sosial kontroll og personer innenfor det private eller offentlige tjenesteapparatet. Utover den beskrivelse som gis i ekspertgruppens rapport, skal gruppens medlemmer bevare taushet om sensitive opplysninger som de blir kjent med gjennom sitt arbeid og

som direkte eller indirekte kan knyttes til enkeltindivider. Ekspertgruppen og enhver som utfører tjeneste eller arbeid for ekspertgruppen, har taushetsplikt i medhold av forvaltningsloven § 13.

Ekspertgruppen skal behandle sensitive personopplysninger, og gruppen må søke konsesjon fra Datatilsynet og rette seg etter de krav som følger av en konsesjon og personopplysningsloven. I situasjoner hvor ansvarsforholdet til enkeltpersoner berøres, direkte eller indirekte, skal ekspertgruppens gjennomgang være i samsvar med de regler og prinsipper som er lagt til grunn i Justisdepartementets rundskriv *G-4875 Regler for granskingskommisjoner*, så langt disse passer for gruppens arbeid.